

Sygn. akt I ACa 1070/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 1 lutego 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Wiesława Kuberska

Sędziowie: SA Tomasz Szabelski

SO del. Bożena Rządzińska (spr.)

Protokolant: st. sekr. sąd. Katarzyna Olejniczak

po rozpoznaniu w dniu 22 stycznia 2016 r. w Łodzi na rozprawie

sprawy z powództwa **O. W.**

przeciwko **G. R.**

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi

z dnia 16 kwietnia 2015 r. sygn. akt I C 1728/13

1. oddala apelację;

2. zasądza od O. W. na rzecz G. R. kwotę 2.700 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt I ACa 1070/15

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 16 kwietnia 2015r. Sąd Okręgowy w Łodzi w sprawie z powództwa O. W. przeciwko G. R. o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, oddalił powództwo i zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 3 617 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa adwokackiego.

Sąd Okręgowy ustalił, że powód od 2004r. prowadzi działalność gospodarczą, w ramach której udziela pożyczek lombardowych. W dniu 12 marca 2009r. strony zawarły pierwszą umowę pożyczki na kwotę 23 000 zł oraz zabezpieczającą ją umowę przeniesienia własności nieruchomości położonej w K., gmina A., należącej do pozwanej. W akcie notarialnym rep. A nr (...) obejmującym opisaną umowę przewłaszczenia strony wskazały, że umówiona kwota zwrotu pożyczki została określona na 25 453,85 zł, wraz z kwotą odsetek ustawowych z podatkiem VAT – 620,41 zł, kosztami prowizji z VAT – 1 403 zł. G. R. nie spłaciła w uzgodnionym terminie do dnia 13 kwietnia 2009r. pożyczonej sumy 23 000 zł. Zapłaciła jedynie umówioną prowizję, opłatę za przechowanie, odsetki ustawowe i podatek VAT, łącznie około 2 300 zł. W dniu 14 kwietnia 2009r. powód wystawił nową umowę nr (...) i pobrał opłaty z umowy: opłatę za przechowanie, odsetki ustawowe i prowizję – w kwocie 2 453,85 zł. W dniu 14 maja 2009r. pozwana zapłaciła powodowi kolejne 2 300 zł, co zostało zaliczone na prowizję, opłatę za przechowanie, odsetki ustawowe, podatek VAT i zaliczkę na podatek dochodowy. Nadal kapitał pozostał niespłacony. W tymże dniu 14 maja 2009r. powód

wystawił nową umowę nr (...) na łączną kwotę 25 305,13 zł z terminem zwrotu pożyczki określonym na 13 czerwca 2009r. Następnie w czerwcu, lipcu, sierpniu i wrześniu 2009r. pozwana wpłacała powodowi kwoty po 2 300 zł, które z podobny do opisanego wyżej sposobu zostały zarachowane przez powoda. W dniu 13 czerwca 2009r. powód wystawił nową umowę nr (...) na kwotę 25 305,13zł z terminem zwrotu określonym na 13 lipca 2009r. W kolejnych miesiącach sytuacja powtarzała się, w związku z czym dochodziło do sporządzenia kolejnych umów: w dniu 13 lipca 2009r. nr 768/09 na kwotę 25 379,49 zł, w dniu 13 sierpnia 2009r. nr 897/09 na kwotę 25 305,13 zł, w dniu 14 września 2009r. nr (...) na kwotę 25 305,13 zł. We wrześniu 2009r. pozwana dodatkowo pożyczyła kwotę 17 000 zł na okres jednego miesiąca do dnia 23 października 2009r. Strony podpisały wówczas nową umowę lombardową nr (...), która wskazywała do zwrotu sumę 18 703,79zł. W październiku 2009r. przedłużono pożyczki o kolejny okres, przy czym umowy o numerach: (...) w kwotach 23 000 zł i 17 000 zł połączono w jedną nową umowę oznaczoną nr (...) – gdzie określono łączną kwotę zadłużenia kapitałowego na 40 000 zł (23 000 zł + 17 000 zł). Umowa ta wraz z dodatkowymi kosztami obejmowała do zwrotu sumę 44 008,92 zł. Na poczet pożyczki w październiku 2009r. pozwana zapłaciła powodowi 4 000 zł, co powód zaliczył za prowizję, opłatę za przechowanie, odsetki ustawowe, podatek VAT i zaliczkę na podatek dochodowy. W listopadzie 2009r. pozwana zapłaciła łącznie 4 138 zł, co zostało zaliczone na poczet pożyczki podobnie jak poprzednio. W dniu 24 listopada 2009r. powód wystawił nową umowę i pobrał opłaty w kwocie 4 138,24 zł. W grudniu 2009r. pozwana zapłaciła 2 690,34 zł, które zostały podobnie rozliczone, czyli na należności uboczne. W grudniu 2009r. pozwana zaciągnęła kolejną pożyczkę w wysokości 40 000 zł na okres jednego miesiąca. Strony podpisały kolejną umowę lombardową na kwotę 80 000 zł. W styczniu 2010r. pozwana zapłaciła 8 793,76 zł, co powód zaliczył na należności uboczne. W związku z kłopotami pozwanej ze spłatą zobowiązania, dniu 4 stycznia 2010r. powód wystawił nową umowę nr (...) obejmującą do zwrotu – 87 500,56 zł, a obie strony ją podpisały. Powód pobrał opłaty w kwocie 8 793,76 zł. W lutym 2010r. pozwana nie uiściła żadnej kwoty na poczet zadłużenia. W marcu 2010r. pozwana zapłaciła powodowi około 12 000 zł, co zostało w całości zaliczone na należności uboczne. W dniu 11 marca 2010r. strony zawarły kolejną nową umowę nr (...) obejmującą kwotę 88 017,84 zł. Powód określił wówczas niepełną opłatę za dwa okresy rozliczeniowe na kwotę 17 328,88 zł. Pozwana uiściła kwotę 12 328,88 zł. W kwietniu 2010r. pozwana zapłaciła powodowi około 7 000 zł, zaliczone na należności uboczne. Nową umowę nr (...) strony zawarły w dniu 14 kwietnia 2010r. z kwotą dłużną 88 017,84 zł. W dniu 15 maja 2010r. pozwana zapłaciła około 3 000 zł, powód pobrał wówczas sumę 2 276,48 zł, zaś sumę 13 000 zł zaległości dopisał do nowej umowy nr (...), zawartej w dniu 15 maja 2010r. na sumę 88 017,84 zł. Pomiędzy 15 maja a 14 czerwca 2010r. pozwana uiściła kwotę 3 000zł. W dniu 14 czerwca 2010r. powód wystawił nową umowę lombardową nr 708/10, podpisana przez obie strony. W lipcu 2010r. otrzymał od pozwanej kwotę 5 276 zł, zaliczając ją na należności uboczne. W dniu 14 lipca 2010r. strony zawarły ostatnią umowę nr (...), w której kwotę należności do zwrotu określono na 88 276,48 zł. We wskazanej sumie mieściły się trzy pożyczki udzielone pozwanej w kwotach 23 000 zł, 17 000 zł i 40 000 zł oraz opisywane wcześniej opłaty, koszty, podatek i odsetki. Na poczet spłaty pożyczek pozwana dokonywała zawsze wpłat gotówkowych, a powód nie wystawiał pokwitowania.

W dniu 18 sierpnia 2011r. powód sprzedał nieruchomość pozwanej w K. za kwotę 146 280 zł brutto i nie poinformował dłużniczki o sposobie rozliczenia jej długu.

W pozwie z dnia 19 kwietnia 2011 roku, zmodyfikowanym w toku procesu, G. R. wносиła o uznanie umowy (przewłaszczenia) z dnia 12 marca 2009 roku (Rep. A nr 1328/2009) za nieważną i o zasądzenie od Oscara W. na jej rzecz kwoty 304.750 zł wraz z ustawowymi odsetkami od wniesienia pozwu do dnia zapłaty, ewentualnie o zasądzenie od O. W. na jej rzecz różnicy pomiędzy kwotą 146 280 złotych uzyskaną ze sprzedaży nieruchomości w K. a kwotą 23 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 21 kwietnia 2009 r. do dnia zapłaty, o zasądzenie na jej rzecz różnicy pomiędzy kwotą 146 280 zł uzyskaną przez O. W. ze sprzedaży przedmiotowej nieruchomości a kwotą 304 750 zł stanowiącą rynkową wartość tej nieruchomości w dniu jej sprzedaży wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 19 sierpnia 2011 r. do dnia zapłaty.

Wyrokiem z dnia 13 grudnia 2012 roku , sygn. akt I C 540/11 Sąd Okręgowy w Łodzi zasądził od O. W. na rzecz G. R.:

a/ kwotę 123 280 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 8 listopada 2011 r. do dnia zapłaty; b/ kwotę 158.470 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 8 listopada 2011 r. do dnia zapłaty; c/ kwotę 7 200 zł tytułem zwrotu kosztów

procesu (kosztów zastępstwa procesowego); umorzył postępowanie w sprawie w przedmiocie nakazania zwrotnego przeniesienia własności nieruchomości położonej w K., gmina A. stanowiącej działkę nr (...) o powierzchni 12.190 m²; oddalił powództwo w pozostałej części oraz orzekł o kosztach postępowania.

W motywach rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy między innymi wskazał, że umowa przewłaszczenia nieruchomości zabezpieczała jedynie umowę pożyczki lombardowej nr 247/09 z dnia 12 marca 2009 r., nie zabezpieczała natomiast pozostałych umów pożyczek. Kolejne umowy pożyczek nie stanowiły modyfikacji pierwotnej umowy nr (...) z dnia 12 marca 2009 r. lecz były odrębnymi, samoistnymi umowami. Sąd zaznaczył także, że O. W. nie zgłosił zarzutu potrącenia w zakresie należności pozostałych pożyczek udzielonych powódce, ani też nie wniósł w tym zakresie powództwa wzajemnego, co skutkowało tym, że w rozliczeniach między stronami Sąd ostatecznie wziął pod uwagę jedynie kwotę zadłużenia powódki wynikającą z umowy lombardowej nr 247/09 z dnia 12 marca 2009 roku.

Sąd Apelacyjny w Łodzi wyrokiem z dnia 4 lutego 2014 roku, sygn. akt I A Ca 915/13, zmienił powyższy wyrok na następujący:

- 1.** oddalił powództwo o ustalenie nieważności umowy z dnia 12 marca 2009 r. oraz w zakresie żądania nakazania O. W. zwrotnego przeniesienia własności nieruchomości;
- 2.** zasądził od O. W. na rzecz G. R. kwotę 123 280 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 8 listopada 2011 r. do dnia zapłaty;
- 3.** oddalił powództwo w pozostałej części; nadto orzekł o kosztach procesu.

W dniu 12 lipca 2013r. Sąd Okręgowy w Łodzi na wniosek G. R. nadał klauzulę wykonalności wyrokowi w zakresie pkt 1 lit. a. Następnie w oparciu o ten tytuł G. R. w dniu 13 sierpnia 2013r. wystąpiła do Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym dla Łodzi - Śródmieścia w Łodzi o wszczęcie egzekucji przeciwko O. W..

W piśmie z dnia 4 lutego 2013r. skierowanym do G. R., Oscar W. działając poprzez fachowego pełnomocnika oświadczył, że dokonuje potrącenia wierzytelności pozwanej wynikającej z wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi, I Wydział Cywilny z dnia 13 grudnia 2012 roku, sygn. akt I C 540/11 z przysługującą mu wierzytelnością w łącznej kwocie 99 833,47 zł. Wskazał, że na kwotę tę składają się następujące wierzytelności:

- 17 000 zł z niespłaconej umowy pożyczki nr (...) z dnia z dnia 23 września 2009r.,
- 40 000 zł z niespłaconej umowy pożyczki nr (...) z dnia 02 grudnia 2009r.,
- 18 000 zł tytułem niespłaconych należności ubocznych wynikających z umów pożyczek nr (...) z dnia 23 września 2009r. oraz nr (...) z dnia 02 grudnia 2009r.,
- 8 000 zł z niespłaconej umowy pożyczki nr (...),
- 16 833,47 zł z tytułu rozliczenia kosztów sprzedaży nieruchomości położonej w K., gmina A. stanowiącej działkę nr (...) o powierzchni 12.190 m², z dnia 18 sierpnia 2011r.

W piśmie procesowym z dnia 18 listopada 2014r. powód wskazał, że dokonał potrącenia kwoty 99 833,47 zł z wierzytelnościami przysługującymi mu wobec pozwanej, na którą to kwotę składają się:

- 17 000 zł z tytułu niespłaconej pożyczki udzielonej pozwanej w dniu 23 września 2009r., nr (...);
- 40 000 zł z tytułu niespłaconej pożyczki udzielonej pozwanej w dniu 2 grudnia 2009r., nr (...).

- 18 000 zł z tytułu niezapłaconych należności ubocznych wynikających z pożyczek udzielonych w kwotach 17 000 złotych oraz 40 000 zł, na którą to kwotę składały się odsetki ustawowe od wymienionych sum powiększone o 22% podatku VAT;

- 8 000 zł z tytułu niezapłaconych kosztów przechowania, prowizji z podatkiem VAT z umowy pożyczki nr (...). Należności te wynosiły 8.276,48 złotych, zaś pozwana zapłaciła jedynie kwotę 276,48 złotych;

- 16.833,47 zł z tytułu rozliczenia kosztów sprzedaży w dniu 18 sierpnia 2011r.

nieruchomości w K. w postaci podatku VAT należnego od dochodu ze sprzedaży.

W dniu 18 grudnia 2014r. O. W. złożył kolejne pisemne oświadczenie, w którym poinformował G. R., że potrąca z przysługującej jej wierzytelności wynikającej z wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 13 grudnia 2012 roku, sygn. akt I C 540/11 wierzytelność w łącznej kwocie 66 000 zł, na którą składają się:

- 40 000 zł z tytułu niespłaconej umowy pożyczki nr (...) z dnia 2 grudnia 2009r.,

- 18 000 zł z tytułu niespłaconych należności ubocznych, na którą to kwotę składają się:

a) odsetki ustawowe od kwoty 40 000 zł z umowy nr (...) od dnia 02 stycznia 2010r. do dnia 4 lutego 2013r. w wysokości 16 084,38 zł,

b) odsetki ustawowe od kwoty 17 000 zł z umowy nr (...) od dnia 23 października 2009r. do dnia 04 lutego 2013r. w wysokości 7 265,75 zł,

c) kwota podatku VAT - 22 % od kwot z pkt. a, b w wysokości – 5 837,53 zł,

- 8 000 złotych z tytułu niespłaconych należności ubocznych z umowy nr (...).

Powód wskazał, że suma należności wymienionych w punktach a, b i c w wysokości 29 187,66 zł została pomniejszona o dokonane przez pozwaną wpłaty:

3 017 zł z umowy nr (...), 5 276 zł z umowy nr (...) i 3 000 zł wpłacone w okresie 15 maja – 14 czerwca 2010r. Łącznie kwota należności ubocznych wynosiła 17 894,66zł, którą zaokrąglił do kwoty 18 000 zł. Ponadto wskazał, że wierzytelności w wysokości: 17 000 zł z tytułu niezapłaconej umowy pożyczki nr (...) z dnia 23 września 2009r. oraz 16 833,47 zł z tytułu rozliczenia kosztów sprzedaży nieruchomości z dnia 18 sierpnia 2011r. zostały prawidłowo oznaczone w oświadczeniu o potrąceniu z dnia 4 lutego 2013r. i z mocy prawa potrąciły się z wierzytelnością pozwanej. Natomiast potrzeba złożenia nowego oświadczenia o potrąceniu wynika z tego, że w oświadczeniu z dnia 4 lutego 2013r. powód błędnie przyporządkował wymagalne wierzytelności w kwotach 40 000 zł, 18 000 zł i 8 000 zł do niewłaściwych numerów umów.

W związku z zawiadomieniem o wszczęciu egzekucji komorniczej O.

W. przesłał G. R. z prawomocnej części wyroku wydanego w sprawie I C 540/1 łącznie kwotę 35 000 zł, w następujących terminach: w dniu 18 września 2013r. kwotę 10 000 zł, w dniu 19 grudnia 2013r. kwotę 6 000 zł, w dniu 18 grudnia 2013r. kwotę 12 000 zł oraz w dniu 20 grudnia 2013r. kwotę 7.000 zł.

W toku egzekucji w sprawie Km 677/13 wszczętej przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym dla Łodzi - Śródmieścia w Łodzi J. B. na wniosek G. R. przeciwko O. W., na podstawie tytułu wykonawczego w postaci wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 13 grudnia 2012r., sygn. akt I C 540/11, zaopatrzonego w klauzulę

wykonalności postanowieniem z dnia 12 lipca 2013r., wyegzekwowano dotychczas kwotę 13 963,40 zł, z czego wierzycielce przekazano kwotę 11 163,41 zł.

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił na podstawie dowodów z dokumentów urzędowych i prywatnych, których autentyczności i prawdziwości żadna ze stron nie kwestionowała. W zasadniczej części stan faktyczny został ustalony w oparciu o dowody zgromadzone w sprawie IC 540/11, w tym wyroki sądów obu instancji wraz z uzasadnieniami. Niesporny był fakt zawarcia pomiędzy stronami kilkunastu umów pożyczek lombardowych, a także fakt sprzedaży przez powoda nieruchomości położonej w K.. Nie budził również wątpliwości fakt złożenia przez powoda zarzutu potrącenia wierzytelności, co nastąpiło najpierw w piśmie skierowanym do pozwanej z dnia 4 lutego 2013r., a następnie w piśmie z dnia 18 grudnia 2014r., częściowo modyfikującym poprzednie oświadczenie. Spór w sprawie sprowadzał się do oceny prawnej materiału dowodowego, w tym przede wszystkim kwestii skuteczności zarzutu potrącenia wierzytelności powoda. Sporna była również okoliczność, czy pozwana posiada zadłużenie wobec powoda z tytułu udzielonych pożyczek.

W ustalonych okolicznościach faktycznych żądanie powoda znajdujące podstawę prawną w treści art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., Sąd Okręgowy uznał za niezasadne. Sąd I instancji wskazał, że dłużnik może w drodze powództwa żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub części albo jego ograniczenia, jeżeli po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło albo nie może być egzekwowane; gdy tytułem jest orzeczenie sądowe, dłużnik może powództwo oprzeć także na zdarzeniach, które nastąpiły po zamknięciu rozprawy, a także zarzucie spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut ten nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie. Powód powołał się na dokonanie potrącenia wzajemnych wierzytelności szczegółowo opisanych w piśmie z dnia 4 lutego 2013r., które następnie w toku procesu częściowo zmodyfikował. Pozwana konsekwentnie podnosiła nieskuteczność zarzutu potrącenia.

Potrącenie – jak wynika z art. 498 k.c. stanowi kompensacyjny sposób regulowania zobowiązań. Strony powinny być względem siebie zarówno wierzycielami, jak i dłużnikami, ich wierzytelności powinny być jednorodnjajowe, jak również obie wierzytelności powinny być wymagalne.

Sąd Okręgowy nie podzielił stanowiska pozwanej, wyrażającego się w przekonaniu, że zachodzi powaga rzeczy osądzonej w zakresie badania zarzutu potrącenia. W sprawie I C 540/11 O. W. nie zgłosił zarzutu potrącenia wierzytelności, zarzut ten nie był też wcześniej przedmiotem rozpoznania, a brak takiego obowiązku Sąd Okręgowy uznał za dopuszczalny. Sąd Najwyższy stwierdził, że oświadczenie o potrąceniu wierzytelności, która była wymagalna przed wydaniem orzeczenia stanowiącego tytuł egzekucyjny, złożone po powstaniu tego tytułu, może być podstawą powództwa z art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego zaprezentowanym w wyroku z dnia 27 lutego 2004 roku (V CK 190/2003, opub. w syst. inf. Lex Polonica nr 368192) dopuszczalne jest oparcie powództwa z art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. na potrąceniu dokonanym po powstaniu tytułu egzekucyjnego, niezależnie od tego kiedy rozpoczął się etap kompensacyjny, a zatem także wtedy, gdy zarzut potrącenia mógł zostać, a z różnych przyczyn nie został zgłoszony w postępowaniu rozpoznawczym. W ocenie Sądu I instancji podniesiony przez powoda zarzut potrącenia wierzytelności nie może być uznany za skuteczny, gdyż wierzytelności określone w oświadczeniu o potrąceniu z dnia 4 lutego 2013r. nie istniały już w czasie składania tegoż oświadczenia i dokonywania potrącenia. Nie mogły zatem wywołać skutku w postaci wzajemnego umorzenia wierzytelności.

Kolejne umowy pożyczek zawarte przez strony nie stanowiły modyfikacji pierwotnej umowy pożyczki z dnia 12 marca 2009r. nr 247/09, lecz były odrębnymi, samoistnymi umowami. Mechanizm zawierania kolejnych umów był powtarzalny. Umowa pożyczki zawierana była na okres jednego miesiąca. W sytuacji, gdy w uzgodnionym terminie pozwana nie spłaciła całości zadłużenia, a jedynie dokonała wpłaty części należności, powód zarachowywał tę sumę na należności uboczne i wystawiał nową umowę, za nowym numerem, która obejmowała całość niespłaconych należności z poprzedniej umowy. Pozwana akceptowała taką formę rozliczeń, podpisując kolejne umowy lombardowe. W przypadku, gdy dochodziło do zawierania nowej umowy, strony przenosiły do niej wszystkie roszczenia wynikające z poprzedniej umowy i uznawały, że ta poprzednia przestaje obowiązywać. Powód wystawiał nową umowę i w oparciu o nią dokonywał później dalszych rozliczeń z pozwaną. Ostatnią umowę pożyczki strony zawarły dnia 14 lipca 2010r.

za numerem 883/10 i wskazały w niej kwotę do zwrotu - 88 276,48 zł. Nieuprawnione zatem było odwoływanie się przez powoda w oświadczeniu o potrąceniu do wierzytelności z umów, które przestały obowiązywać, gdyż wolą obu stron wierzytelności te zostały przeniesione do kolejno zawieranych umów, w tym wreszcie do umowy nr (...) z dnia 14 lipca 2010r. Z tych względów oświadczenie z dnia 4 lutego 2013r. o potrąceniu wierzytelności nie może zostać uznane za skuteczne. Podobnie nieskuteczne jest potrącenie z dnia 18 grudnia 2014r., gdyż ono także odwołuje się do wierzytelności z nieobowiązujących (nieistniejących) umów (za wyjątkiem kwoty 8000 zł z tytułu niespłaconych należności ubocznych z umowy nr (...)). Oświadczenie zawierające zarzut potrącenia musi spełniać niezbędne wymogi formalne i przede wszystkim precyzyjnie określać wierzytelności, które mają prowadzić do umorzenia wzajemnych należności. Do zarzutu potrącenia mają zastosowanie wymagania stawiane pismu procesowemu jak pozew w zakresie określenia żądania, przytoczenia okoliczności faktycznych oraz wskazania dowodów, w szczególności dokładnego określenia wierzytelności, jej wysokości, wykazania jej istnienia oraz wyrażenia woli potrącenia w celu wzajemnego umorzenia skonkretyzowanych wierzytelności. Skoro powód nie dokonał prawidłowego oznaczenia wierzytelności, zarzut potrącenia nie może być uznany za skuteczny. Powód sam przyznał, że oświadczenie o potrąceniu z dnia 4 lutego 2013r. zawiera błędy dotyczące numerów i dat poszczególnych umów pożyczek, z których wierzytelności powoda rzekomo mają wynikać. Powód nie wykazał, aby przysługiwała mu wierzytelność wobec pozwanej w kwocie 99 833,47 zł, o której mowa w oświadczeniu z dnia 4 lutego 2013r., ani też w kwocie 66 000 zł., o której mowa w oświadczeniu z dnia 18 grudnia 2014r. Twierdzenia powoda odnośnie wysokości zadłużenia pozwanej nie są jednolite i konsekwentne, a przez to nie zasługują na wiarę i nie mogą stanowić podstawy wyroku uwzględniającego powództwo. Powód przesłuchiwany w charakterze strony zeznał, że pozwana jest mu winna kwotę 55 381,25 zł, a jednocześnie żądał pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego w zakresie kwoty 99 833,47 zł. Odnosząc się do tej części potrącenia, obejmującego roszczenie o zwrot kosztów sprzedaży nieruchomości położonej w K., Sąd I instancji zauważył, że powód nie wykazał, aby takie roszczenie w ogóle mu przysługiwało, ani też nie udowodnił jego wysokości. Podobnie powód nie wykazał, że niespłacone należności uboczne z umowy nr (...) (wskazane w oświadczeniu o potrąceniu z dnia 18 grudnia 2014r.) wynoszą 8 000 zł, nie podał nawet sposobu wyliczenia tej kwoty. W tym stanie rzeczy, w ocenie Sądu Okręgowego powództwo podlegało oddaleniu. O kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. Na koszty procesu zasądzone od powoda na rzecz pozwanej złożyły się koszty opłaty skarbowej od pełnomocnictwa (17 zł) oraz wynagrodzenie pełnomocnika (3600 zł), którego wysokość Sąd ustalił w oparciu o § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenie przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (t.j. Dz. U. z 2013r., poz.461 ze zm.).

Apelację od opisanego rozstrzygnięcia wywiódł powód, zaskarżając wyrok w pkt. 1. w zakresie kwoty 83 000 zł, na którą składają się wierzytelności powoda w kwocie 17 000 zł z umowy pożyczki nr (...), w kwocie 40 000 zł z umowy pożyczki nr (...), w kwocie 18 000 zł z tytułu odsetek ustawowych z umów nr (...), w kwocie 8 000 zł z tytułu należności ubocznych z umowy nr (...), o którą to sumę nie pozbawiono tytułu wykonawczego w postaci pkt. 2 wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 13 grudnia 2012r. sygn. akt IC 540/11, zaopatrzonego w klauzulę wykonalności postanowieniem z dnia 12 lipca 2013r., zmienionego wyrokiem sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 4 lutego 2014r. sygn. akt I ACa 915/13 wykonalności oraz w pkt. 2 wyroku.

Kwestionowanemu orzeczeniu skarżący zarzucił:

1. naruszenie przepisów prawa materialnego w postaci - art. 498 k.c. poprzez

jego niewłaściwe zastosowanie polegające na tym, że Sąd I instancji nie uwzględnił oświadczeń o potrąceniu powoda stwierdzając, że powód przedstawił do potrącenia wierzytelności nieistniejące, podczas gdy powód i pozwana są jednocześnie względem siebie dłużnikami i wierzycielami a wierzytelności powoda istniały w chwili dokonywania potrącenia,

- w postaci art. 502 k.c. poprzez jego niezastosowanie w sytuacji, gdy powód wykazał, że oświadczenia o potrąceniu złożone pozwanej wypełniają dyspozycję art. 498 k.c.,

2. naruszenie przepisów prawa procesowego w postaci:

- art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na tym, że Sąd I instancji nie pozbawił tytułu wykonawczego wykonalności w części, podczas gdy po powstaniu tytułu egzekucyjnego powód złożył skuteczne względem pozwanej oświadczenia o potrąceniu, które umorzyły wzajemnie wierzytelności stron o kwotę 83 000 zł,

- art. 328 § 2 k.p.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na tym, że Sąd I instancji nie wskazał w uzasadnieniu wyroku, na podstawie jakich dowodów i twierdzeń stron stwierdził, że powód nie udowodnił, iż niespłacone należności uboczne z umowy nr (...) wynoszą 8 000 zł, czyniąc tym samym niemożliwym weryfikację zasadności lub niezasadności ustaleń sądu I instancji w postępowaniu odwoławczym, a także zawarł w uzasadnieniu wzajemnie wykluczające się twierdzenia w zakresie argumentów powoda odnoszących się do przedawnienia wierzytelności i jednocześnie uznaniu wierzytelności za nieistniejące,

- art. 233 § 1 k.p.c. - poprzez dowolną a nie swobodną ocenę materiału dowodowego

prowadzącą do błędnego ustalenia mechanizmu zawierania kolejnych umów pomiędzy stronami, co stoi w sprzeczności z ustaleniami poczynionymi w sprawie I C 540/11 i I ACa 915/13, nie znajduje oparcia w zebranych materiale dowodowym; poprzez dowolną ocenę, że każda kolejna umowa była umową pożyczki, podczas gdy umowami pożyczki były jedynie trzy umowy nr (...), a pozostałe umowy takiego waloru nie posiadały, a ich celem było jedynie przedłużenie okresu spłaty pożyczek; - poprzez dowolną ocenę materiału dowodowego prowadzącą do błędnego ustalenia, że powód nie udowodnił przysługujących mu względem pozwanej wierzytelności; że powód nie wykazał wysokości (8 000 zł) niespłaconych należności ubocznych z umowy nr (...) i nie podał sposobu wyliczenia tej kwoty, podczas gdy powód w piśmie procesowym z dnia 23 lutego 2014r. wprost wskazał, że kwota 8 000 zł dotyczy części należności ubocznych wskazanych w umowie (...); - poprzez dowolną ocenę materiału dowodowego polegającą na błędnym ustaleniu, że Sąd I instancji na podstawie zeznań pozwanej uznał, iż zawarcie umowy opatrzonej nowym numerem skutkowało anulowaniem starej umowy, podczas gdy pozwana przez cały czas trwania postępowania w sprawie IC 540/11 i w sprawie niniejszej nie podnosiła, że taka sytuacja zachodziła, przeciwnie nie wskazywała nowego numeru umowy jako źródła swojego zobowiązania, co czyni zeznania pozwanej w przytoczonej części niewiarygodnymi.

W konkluzji do tak sformułowanych zarzutów skarżący wniósł o zmianę wyroku w zaskarżonej części i pozbawienie tytułu wykonawczego w postaci pkt. 2 wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 13 grudnia 2012r. sygn. akt IC 540/11, zaopatrzonego w klauzulę wykonalności postanowieniem z dnia 12 lipca 2013r., zmienionego wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 4 lutego 2014r. sygn. akt I ACa 915/13 wykonalności ponad kwotę 40 280 złotych oraz o zasądzenie kosztów postępowania na rzecz powoda za obie instancje.

W odpowiedzi na apelację, pozwana wniosła o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego według norm prawem przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

apelacja nie jest zasadna.

Analizę wywiedzionego środka zaskarżenia należy rozpocząć z natury rzeczy od zarzutów naruszenia przepisów prawa procesowego, a w szczególności art. 233 k.p.c., albowiem prawidłowo ustalony stan faktyczny i oceniony zgodnie z regułami zawartymi w przywołanej normie prawnej determinuje kierunek dalszych rozważań.

Zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nakierowany był przede wszystkim na wykazanie wadliwej oceny mechanizmu zawierania kolejnych umów lombardowych pomiędzy stronami. Zdaniem skarżącego, umowami pożyczki były jedynie trzy umowy nr (...), na podstawie których pozwana uzyskała kolejno 23 000 zł, 17 000 zł i 40 000 zł, a pozostałe umowy takiego waloru nie posiadały, ich celem było jedynie przedłużenie okresu spłaty pożyczek, co oświadczenia o potrąceniu z dnia 4 lutego 2013r. i z dnia 18 grudnia 2014r. czyni skutecznymi.

Z przedstawionym stanowiskiem nie sposób się zgodzić. Z materiału dowodowego jasno wynika, że każda kolejna umowa lombardowa odnosiła się do poprzedniej umowy, zawierała dłużną kwotę w postaci pożyczonego kapitału objętego poprzednią umową oraz koszty dodatkowe (odsetki, prowizja, koszty przechowania, podatek VAT). Każda z tych umów określała miesięczny termin płatności i nowe koszty dodatkowe za każdy kolejny miesiąc. Co więcej, zapatrywanie wyrażone w apelacji o istnieniu wyłącznie trzech umów pożyczki, a co do pozostałych umów przyjęcie, że ich celem było w istocie przedłużenie spłaty opisanych trzech pożyczek, pozostaje w jawnej sprzeczności z dowodami zebranymi w sprawie. Nie ulega wątpliwości, że powód wystawił kilkanaście dokumentów na określone kwoty dłużne z określonymi warunkami płatności i żaden z tych dokumentów nie odnosi się wyłącznie do przedłużenia terminu płatności zaległych kwot. Przeciwnie, każdy z dokumentów opiewa na wskazaną w nim kwotę dłużną, zwiększającą się w każdej nowej umowie i podaje warunki płatności oraz koszty. W istocie argumentacja skarżącego kreuje odmienną od wynikającej z akt sprawy rzeczywistość. Gdyby stan faktyczny przedstawiał się tak, jak chciałby apelujący, w materiale dowodowym znajdowałyby się trzy umowy pożyczki oraz aneksy do nich zmieniające warunki płatności. Tymczasem w obrocie powstawały kolejne umowy zawierające nowe essentialia negotii. Ponadto, gdyby potraktować ciąg opisanych umów jako samodzielne podstawy do dochodzenia roszczeń, w tym dla skuteczności złożonych oświadczeń o potrąceniu, łączna kwota z nich wynikająca znacząco przekraczałaby przedmiotowe zobowiązanie.

W świetle powyższego przedstawiona przez Sąd I instancji ocena materiału dowodowego znajduje pełne oparcie w zebranych dowodach, uprawnionym jest zatem wniosek o prawidłowości poczynionych w sprawie ustaleń faktycznych, które Sąd II instancji podziela i przyjmuje za własne.

Natomiast ma rację skarżący kwestionując ocenę skutków przyjętego w sposób prawidłowy przez Sąd I instancji mechanizmu zawierania kolejnych umów lombardowych. Nietrafnie bowiem Sąd Okręgowy określił wszystkie umowy poprzedzające ostatnią z nich jako umowy nieistniejące. W takim ujęciu zarzut apelacji natury procesowej wkracza w problematykę subsumcji ustalonego stanu rzeczy pod przepisy prawa materialnego, o czym będzie mowa poniżej.

Opisany mechanizm zawierania kolejnych umów lombardowych pozwala na przyjęcie w aspekcie norm prawa materialnego, że wykreowany przez strony stosunek zobowiązaniowy wyczerpuje dyspozycję art. 506 § 1 k.c. (odnowienie). Regulacja ta zakłada, że jeżeli w celu umorzenia zobowiązania dłużnik zobowiązuje się za zgodą wierzyciela spełnić inne świadczenie albo nawet to samo świadczenie, lecz z innej podstawy prawnej, zobowiązanie dotychczasowe wygasa (odnowienie).

Odnowienie (novatio) polega na umorzeniu dotychczasowego zobowiązania poprzez zobowiązanie się dłużnika, za zgodą wierzyciela, do spełnienia innego świadczenia lub tego samego świadczenia, lecz z innej podstawy prawnej. Wskutek umowy odnowienia dotychczasowy dług wygasa, a nowy dług powstaje. N. jest jednym z surogatów spełnienia świadczenia, prowadzących do wygaśnięcia zobowiązania, mimo braku powinnego zachowania dłużnika. Jak podkreśla się w piśmiennictwie – w przypadku nowacji interes prawny wierzyciela zostaje zaspokojony nie przez wykonanie pierwotnego świadczenia, lecz poprzez zaciągnięcie przez dłużnika nowego zobowiązania. N. jest umową, na podstawie której strony na nowo układają istniejący między sobą stosunek zobowiązaniowy. By można było dokonać odnowienia, spełnione muszą być trzy przesłanki: a) istnienie ważnego zobowiązania, b) ważne zaciągnięcie nowego zobowiązania, c) zamiar stron umorzenia dawnego zobowiązania przez zawarcie nowego (animus novandi - zamiar odnowienia) – por. wyrok SN z dnia 9 listopada 2006 r., IV CSK 191/2006 – publ. L.). Zaciągnięcie nowego zobowiązania przez dłużnika musi nastąpić za zgodą wierzyciela, co wynika *expressis verbis* z art. 506 § 1 k.c. Przedmiotem tej umowy będzie treść nowego zobowiązania oraz cel zaciągnięcia tego zobowiązania. Swoista zmiana zobowiązania na skutek odnowienia przybierać może dwie postaci. Zmiana polegać może bądź na zmianie przedmiotu świadczenia, bądź na zmianie tytułu (źródła, podstawy prawnej) zobowiązania. W piśmiennictwie wskazuje się, że najbardziej charakterystyczną przesłanką, jednocześnie stanowiącą istotę nowacji, jest zamiar odnowienia. Celem tej czynności prawnej musi być zamiar wygaszenia (umorzenia) zobowiązania poprzez zaciągnięcie nowego (animus novandi). Wola stron dokonania odnowienia nie musi być w żaden sposób sformalizowana, choć powinna być na tyle uzewnętrzniiona, by można było jej dowieść (por. M. Pyziak-Szafnicka (w:) System..., s. 1187). Zamiar stron zawarcia umowy o odnowienie nie musi być także wyraźny, może być dorozumiany i wynikać z okoliczności, musi być jednak

dostatecznie uzewnętrzniony (art. 60 k.c.) – por. wyrok SN z 9 stycznia 2008r. II CSK 407/07 –publ. Lex nr 462284). Skutkiem odnowienia jest umorzenie dawnego zobowiązania pomiędzy stronami oraz powstanie nowego. Umorzenie dawnego i powstanie nowego zobowiązania następuje z chwilą zawarcia umowy o odnowienie. Odnowienie nie ma mocy wstecznej, lecz działa od chwili zobowiązania się dłużnika na przyszłość, tj. ex nunc.

W realiach niniejszej sprawy, wolą stron wyrażoną wprost poprzez zawieranie kolejnych umów było umorzenie dotychczasowych zobowiązań pozwanej względem powoda, w związku z zaciągnięciem kolejnych zobowiązań, na nowych warunkach (por. wyrok SA w Poznaniu z dnia 2 sierpnia 2006r. I ACa 1375/05 –publ. Lex nr 284341). Przedstawiona ocena jest zgodna z dyrektywami wynikającymi z treści art. 65 § 1 i 2 k.c. Skoro zostało ustalone, że strony zawarły w dniu 14 lipca 2010r. umowę pożyczki nr (...) określającą finalną kwotę zadłużenia pozwanej, to do rozważenia pozostawało jedynie czy jest to umowa o bycie niezależnym od wcześniejszych umów pożyczek (również ustalonych przez Sąd), czy też umową tą strony dokonały odnowienia wcześniejszych zobowiązań pozwanej wobec powoda, co w konsekwencji spowodowało ich umorzenie. W świetle materiału dowodowego i zaprezentowanej wyżej oceny dowodów należy przyjąć, że doszło do odnowienia.

Zamiar stron zawarcia umowy o odnowienie niekoniecznie musi być wyraźny, może on bowiem być dorozumiany, byleby został dostatecznie uzewnętrzniony (art. 60 k.c.). W niniejszej sprawie strony podpisując umowę z dnia 14 lipca 2010r. działały z zamiarem odnowienia w ten sposób poprzednich zobowiązań i umorzenia ich. W przeciwnym bowiem przypadku, nowe zobowiązanie w wysokości 88 276,48 zł pozostawałoby bez casusy.

Odnowienie skutkowało umorzeniem dotychczasowego zobowiązania. A skoro tak, to oświadczenie o potrąceniu złożone przez powoda w odniesieniu do wierzytelności wynikających z umów poprzedzających ostatnią z nich, nie mogło być skuteczne, albowiem dotyczyło roszczeń z umów, które wygasły.

W przedstawionym stanie rzeczy, zarzut naruszenia art. 498 k.c. nie jest trafny. Stosownie do treści przywołanego przepisu, potrącenie może być skutecznie dokonane, jeżeli łącznie spełnione są następujące przesłanki: wierzytelności muszą być wzajemne, co oznacza, że każda ze stron jest wierzycielem drugiej i jednocześnie jej dłużnikiem. Muszą być one jednorodnjawowe, wierzytelność strony korzystającej z potrącenia ma być wymagalna i zaskarżalna.

Jak słusznie zaakcentował Sąd I instancji, rozstrzygając o wymogach zasadności uwzględnienia zarzutu potrącenia, sąd powinien ocenić czy wierzytelność potrącana istnieje i w jakiej wysokości. Ocena ta jest dokonywana biorąc pod uwagę wymagania stawiane wobec pozwu w zakresie określenia żądania, przytoczenia okoliczności faktycznych oraz wskazania dowodów, w szczególności dokładnego określenia wierzytelności, jej wysokości, wykazania jej istnienia oraz wyrażenia woli potrącenia w celu wzajemnego umorzenia skonkretyzowanych wierzytelności (por. wyrok SA w Łodzi z dnia 21 maja 2013r. I ACa 34/13, wyrok SA w Warszawie z dnia 21 listopada 2013 r. I ACa 826/13- publ. L.).

Skoro w oświadczeniach z dnia 4 lutego 2013r. czy 18 grudnia 2014r. powód przedstawił do potrącenia wierzytelności z wygasłych umów, nie sposób uznać opisanych wierzytelności za istniejące w rozumieniu art. 498 k.c. Ponadto jak trafnie zauważył Sąd Okręgowy, powód nie dokonał właściwego oznaczenia wierzytelności, pomylił numery i daty poszczególnych umów, z których wierzytelności powoda rzekomo miały wynikać. Nie wykazał, aby przysługiwała mu wierzytelność w wysokości 99 833,47 zł (oświadczenie z 4.02.2013r.) ani też w wysokości 66 000 zł (oświadczenie z 18.12.2014r.) Przesłuchany zaś w charakterze strony powód zeznał, że pozwana jest mu winna kwotę 55 381,25 zł, żądając pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności ostatecznie w apelacji w zakresie kwoty 83 000 zł. Nie można zatem przypisać oświadczeniom o potrąceniu oczekiwanego skutku materialnoprawnego w postaci umorzenia wzajemnych wierzytelności, a w konsekwencji nie można uznać skuteczności procesowego zarzutu potrącenia, wobec niespełnienia przesłanek wskazanych w art. 498 k.c. W zakresie zaś kwoty 8 000 zł z umowy (...) skarżący nie wykazał sposobu jej wyliczenia, zwłaszcza wobec kwestionowania należności co do zasady przez pozwaną.

Nieistnienie wierzytelności w rozumieniu art. 498 k.c. czyniło bezprzedmiotowym zarzut naruszenia art. 502 k.c.

Konsekwencją zreferowanych zagadnień jest bezzasadność zarzutu naruszenia art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., aczkolwiek podkreślenia wymaga, że oświadczenie o potrąceniu wierzytelności wymagalnej przed powstaniem tytułu

egzekucyjnego, złożone po powstaniu tego tytułu może stanowić podstawę powództwa opozycyjnego (tak SN w uchwale z dnia 30 listopada 1973r. III CZP 73/73 – OSNCP 1974/10/163), który to stan faktyczny jednak nie miał miejsca w badanej sprawie.

W końcu za chybiony należy uznać zarzut naruszenia przepisu art. 328 § 2 k.p.c.. Lektura pisemnych motywów zaskarżonego orzeczenia pozwala bowiem stwierdzić, że Sąd Okręgowy szczegółowo wyjaśnił motywy stanowiska przyjętego u podstaw rozstrzygnięcia w przedmiocie procesu, co więcej uczynił to wieloaspektowo i wyczerpująco. W konsekwencji stwierdzić należy, że pisemne uzasadnienie kwestionowanego wyroku w pełni realizuje funkcje przypisywane temu dokumentowi, który pełniąc rolę sprawozdawczą przede wszystkim pozwolić ma na zrekonstruowanie rozumowania, jakie wiodło do sformułowania wniosków przyjętych przez orzekający sąd, dla możliwości ich zweryfikowania w toku kontroli instancyjnej. Tak opisanym wymogom odpowiadają pisemne motywy orzeczenia sporządzone przez Sąd Okręgowy. Co do kwoty 8 000 zł zgłoszonej do potrącenia z umowy (...), Sąd I instancji wypowiedział się, że powód nie podał sposobu jej wyliczenia, a to uniemożliwiło uwzględnienie zarzutu potrącenia w tej części.

Uznając zatem zarzuty apelacji za chybione i nie dopatrując się okoliczności, które winny być uwzględnione z urzędu w postępowaniu drugoinstancyjnym, Sąd Apelacyjny oddalił apelację jako bezzasadną, stosownie do treści art. 385 k.p.c.

Mając na względzie zasadę odpowiedzialności za wynik procesu wyrażoną w art. 98 k.p.c. Sąd Apelacyjny zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 2 700 złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym, ustaloną na podstawie § 6 pkt 6 w zw. z § 13 ust. 1 pkt. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (t. j. Dz. U. z 2013r. poz. 461ze zm.).
